

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (dziewiąta izba)

z dnia 20 czerwca 2013 r.*

Swoboda przedsiębiorczości — Ograniczenia — Odpowiedzialność solidarna spółek dominujących wobec wierzycieli ich spółek zależnych — Wyłączenie spółek dominujących mających siedzibę w innym państwie członkowskim — Ograniczenie — Brak

W sprawie C-186/12

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie prejudycjalnym, złożony przez Tribunal Judicial de Braga (Portugalia) postanowieniem z dnia 14 marca 2012 r., które wpłynęło do Trybunału w dniu 23 kwietnia 2012 r., w postępowaniu:

Impacto Azul Lda

przeciwko

BPSA 9 – Promoção e Desenvolvimento de Investimentos Imobiliários SA,

Bouygues Imobiliária – SGPS Lda,

Bouygues Immobilier SA,

Anicetowi Fernandesowi Viegasowi,

Óscarowi Cabanezowi Rodriguezowi,

TRYBUNAŁ (dziewiąta izba),

w składzie: J. Malenovský, prezes izby, U. Løhmus (sprawozdawca) i A. Prechal, sędziowie,

rzecznik generalny: M. Wathelet,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi przedstawione:

— w imieniu Impacto Azul Lda przez B. Farię oraz A. Coelho Rochę, advogados,

— w imieniu BPSA 9 – Promoção e Desenvolvimento de Investimentos Imobiliários SA przez M. Marquesa Mendesa, P. Vilarinha Piresa oraz A. Dias Henriques, advogados,

* Język postępowania: portugalski.

- w imieniu rządu portugalskiego przez L. Ineza Fernandesa oraz C. Antunes, działających w charakterze pełnomocników,
- w imieniu Komisji Europejskiej przez P. Guerrę e Andrade oraz I. Rogalskiego, działających w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,
wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 49 TFUE.
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy Impacto Azul Lda (zwaną dalej „Impacto Azul”) a BPSA 9 – Promoção e Desenvolvimento de Investimentos Imobiliários SA (zwaną dalej „BPSA 9”), Bouygues Imobiliária – SGPS Lda (zwaną dalej „SGPS”) i Bouygues Immobilier SA (zwaną dalej „Bouygues Immobilier”), a także, posiłkowo, A. Fernandesem Viegasem i Ó. Cabanezem Rodriguezem, w przedmiocie niewykonania przez BPSA 9 umowy zawartej z Impacto Azul.

Prawo portugalskie

- 3 Zawarty w tytule VI Código das sociedades comerciais (kodeksu spółek handlowych, zwanego dalej „CSC”) art. 481 stanowi: „Zakres zastosowania tytułu

1. Tytuł niniejszy stosuje się do stosunków pomiędzy spółkami z ograniczoną odpowiedzialnością, spółkami akcyjnymi i spółkami komandytowo-akcyjnymi.

2. Tytuł niniejszy stosuje się wyłącznie do spółek mających siedzibę w Portugalii [...].

[...]”.
- 4 Artykuł 482 CSC brzmi następująco:

„Dla celów niniejszej ustawy za spółki powiązane uważa się:

[...]

c) spółki pozostające w stosunku kontroli;

d) spółki pozostające w stosunku grupy”.
- 5 Z art. 488 CSC, 489 CSC, 492 CSC i 493 CSC wynika, że dwie spółki pozostają w stosunku grupy w przypadku sprawowania przez jedną z nich pełnej kontroli nad drugą (pierwotnej lub późniejszej), przy tym bez znaczenia pozostaje okoliczność, że jedna z nich została utworzona przed drugą, lub odwrotnie, a także jeżeli jako spółki niezależne uzgodniły, że poddadzą się jednolitemu i wspólnemu zarządowi (grupa oparta na równorzędności), bądź też jeżeli jedna spółka, zależna lub niezależna, powierza drugiej zarząd nad swoją działalnością (stosunek podporządkowania).

6 Artykuł 491 CSC przewiduje:

„Przepisy art. 501–504 oraz przepisy mające zastosowanie na ich podstawie mają zastosowanie do grup opartych na pełnej kontroli”.

7 Artykuł 501 CSC brzmi:

„1. Spółka dominująca odpowiada za zobowiązania spółki zależnej powstałe przed zawarciem lub po zawarciu porozumienia o kontroli do czasu wygaśnięcia tego porozumienia.

2. Zobowiązanie spółki dominującej nie jest wymagalne przed upływem 30 dni od niewykonania zobowiązania przez spółkę zależną.

3. Tytuł egzekucyjny przeciwko spółce zależnej nie może być podstawą prowadzenia egzekucji przeciwko spółce dominującej”.

Postępowanie główne i pytanie prejudycjalne

- 8 Impacto Azul jest portugalską spółką z ograniczoną odpowiedzialnością, której działalność gospodarcza polega w szczególności na zakupie i sprzedaży nieruchomości. BPSA 9, SGPS i Bouygues Immobilier należały do międzynarodowej grupy deweloperskiej Bouygues i tworzyły de facto grupę opartą na stosunku pełnej kontroli w rozumieniu art. 488 CSC i 489 CSC. Kapitał portugalskiej spółki BPSA 9 posiadała bowiem w 100% spółka SGPS, która miała siedzibę także w Portugalii i która z kolei była w pełni kontrolowana przez francuską spółkę Bouygues Immobilier, spółkę dominującą zarządzającą wszystkimi spółkami tworzącymi grupę.
- 9 W dniu 28 lipca 2006 r. Impacto Azul i BPSA 9 zawarły umowę przedwstępną sprzedaży (zwaną dalej „umową”), przez którą Impacto Azul przyrzekła sprzedać BPSA 9 nową nieruchomość, a ta ostatnia zobowiązała się ją kupić. Zdaniem Impacto Azul spółka BPSA 9 nie wywiązała się ze swych zobowiązań umownych. Z powodu kryzysu ekonomicznego i dekonunktury Bouygues Immobilier postanowiła odstąpić od projektu, narażając w ten sposób Impacto Azul na wyrządzone tym odstąpieniem szkody.
- 10 Po podjęciu próby polubownego załatwienia sporu ze spółką BPSA 9 Impacto Azul wytoczyła przeciw tej spółce przed Tribunal Judicial de Braga powództwo o odszkodowanie z tytułu niewykonania zawartej z Impacto Azul umowy.
- 11 W ramach tej skargi Impacto Azul twierdziła w szczególności, że za naruszenie zobowiązań wynikających z umowy odpowiedzialne są przede wszystkim SGPS i Bouygues Immobilier, jako spółki dominujące, na zasadzie odpowiedzialności solidarnej spółek dominujących za zobowiązania ich spółek zależnych, przewidzianej w art. 501 CSC w związku z art. 491 tego kodeksu.
- 12 Z postanowienia odsyłającego wynika, że strony pozwane w postępowaniu głównym twierdziły, iż po pierwsze, Bouygues Immobilier nie sprawowała pełnej kontroli nad spółkami BPSA 9 i SGPS, a kontrola taka jest istotnym kryterium formalnym zastosowania przewidzianych w art. 491 CSC ustawowych zasad odpowiedzialności grup spółek, a po drugie, że zasady ustanowione w art. 501 CSC nie miały w tej sprawie zastosowania, zważywszy na art. 481 ust. 2 tego kodeksu, który wyłącza zastosowanie tych zasad do spółek dominujących mających siedzibę w innym państwie członkowskim. Ponieważ spółka Bouygues Immobilier ma siedzibę we Francji, nie może zostać pociągnięta do odpowiedzialności wobec wierzycieli BPSA 9.
- 13 Ponieważ wskazane wyłączenie prowadzi do różnicy w traktowaniu spółek dominujących posiadających siedzibę w Portugalii i spółek dominujących posiadających siedzibę w innym państwie członkowskim, Impacto Azul podniosła naruszenie art. 49 TFUE.

- 14 Sąd odsyłający ma wątpliwości co do zgodności spornego uregulowania portugalskiego z prawem Unii i uważa, że rozstrzygnięcie zawisłego przed nim sporu zależy od wykładni tego prawa.
- 15 W tych okolicznościach Tribunal Judicial de Braga postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującym pytaniem prejudycjalnym:

„Czy sprzeczne z prawem [Unii], a dokładniej z art. 49 TFUE w świetle wykładni nadanej temu przepisowi przez Trybunał Sprawiedliwości [Unii Europejskiej], jest wyłączenie stosowania systemu przewidzianego w art. 501 CSC do spółek z siedzibą w innym państwie członkowskim na podstawie systemu przewidzianego w art. 481 ust. 2 CSC?”.

W przedmiocie właściwości Trybunału i dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym

- 16 BPSA 9 w pierwszej kolejności podnosi kwestię właściwości Trybunału do orzekania w przedmiocie art. 49 TFUE ze względu na to, że postępowanie główne dotyczy sytuacji o charakterze wyłącznie wewnętrznym, a także kwestię dopuszczalności postanowienia o wystąpieniu z wnioskiem o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym, w szczególności z tego powodu, że nie jest oczywiste, czy pytanie ma istotne znaczenie dla rozstrzygnięcia sporu w tym postępowaniu.
- 17 Co się tyczy argumentu, według którego postępowanie główne dotyczy sytuacji o charakterze wyłącznie wewnętrznym, to do Trybunału należy zbadanie jego własnej właściwości do wydania orzeczenia w przedmiocie wykładni tego przepisu (zob. podobnie wyroki: z dnia 31 stycznia 2008 r. w sprawie C-380/05 Centro Europa 7, Zb.Orz. s. I-349, pkt 64; z dnia 11 marca 2010 r. w sprawie C-384/08 Attanasio Group, Zb.Orz. s. I-2055, pkt 22; a także z dnia 22 grudnia 2010 r. w sprawie C-245/09 Omalet, Zb.Orz. s. I-13771, pkt 10).
- 18 W tym względzie należy przypomnieć, że Trybunał wykluczył swoją właściwość w przypadkach, gdy jest oczywiste, iż przepis prawa Unii, o którego wykładnię zwrócono się do Trybunału, nie może znaleźć zastosowania (wyrok z dnia 1 października 2009 r. w sprawie C-567/07 Woningstichting Sint Servatius, Zb.Orz. s. I-9021, pkt 43; ww. wyrok w sprawie Omalet, pkt 11).
- 19 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem postanowienia traktatu FUE w dziedzinie swobody przedsiębiorczości nie mają zastosowania do sytuacji, w której wszystkie elementy ograniczają się do obrębu jednego państwa członkowskiego (zob. podobnie wyroki: z dnia 3 października 1990 r. w sprawach połączonych C-54/88, C-91/88 i C-14/98 Nino i in., Rec. s. I-3537, pkt 11; z dnia 30 listopada 1995 r. w sprawie C-134/94 Esso Española, Rec. s. I-4223, pkt 17; a także z dnia 17 lipca 2008 r. w sprawie C-389/05 Komisja przeciwko Francji, Zb.Orz. s. I-5397, pkt 49).
- 20 Z postanowienia sądu odsyłającego wynika wprawdzie, że Impacto Azul, BPSA 9 i SGPS mają siedziby w Portugalii i że zastosowanie przepisów spornych w postępowaniu głównym jest ograniczone do tego państwa członkowskiego; jednak fakt, iż Bouygues Immobilier jest spółką dominującą z siedzibą we Francji, co do zasady pozwala zidentyfikować element transgraniczny, a tym samym także przesłankę wstępną niezbędną do powołania się na zagwarantowane przez traktat swobody przepływu. W konsekwencji nie można uznać, że pytanie dotyczy sytuacji o charakterze wyłącznie wewnętrznym, jak twierdzi BPSA 9.
- 21 Trybunał jest zatem właściwy do rozważenia tego pytania.

- 22 W odniesieniu do dopuszczalności wniosku o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym BPSA 9 twierdzi, że zadane pytanie jest pozbawione znaczenia dla sprawy, a nawet, że ma charakter hipotetyczny i że sąd odsyłający nie przedstawia dostatecznie wielu elementów stanu faktycznego i prawnego, by można było zbadać, czy wykładnia art. 49 TFUE jest niezbędna dla celów rozstrzygnięcia sporu w postępowaniu głównym.
- 23 Po pierwsze, BPSA 9 twierdzi, że nie ma potrzeby rozstrzygać zagadnienia, czy art. 501 CSC jest zgodny z art. 49 TFUE, ponieważ w świetle prawa portugalskiego mającego zastosowanie w niniejszej sprawie trzy zainteresowane spółki nie tworzą grupy opartej na pełnej kontroli. Tymczasem sąd krajowy nie orzekł jeszcze w tym zakresie.
- 24 Po drugie, BPSA 9 argumentuje, że z zastosowania pozostających w związku art. 491 CSC i art. 501 ust. 2 CSC wynika, iż zobowiązanie spółki dominującej za zobowiązania spółki zależnej nie jest wymagalne przed upływem 30 dni od niewykonania zobowiązania przez spółkę zależną, a termin ten nie został zachowany.
- 25 Wynika z tego, że niezależnie od miejsca jej siedziby Bouygues Immobilier nie może zostać pociągnięta do odpowiedzialności w postępowaniu głównym.
- 26 W tym względzie należy przypomnieć, że w świetle utrwalonego orzecznictwa procedura przewidziana w art. 267 TFUE jest instrumentem współpracy pomiędzy Trybunałem i sądami krajowymi, dzięki któremu Trybunał dostarcza sądom krajowym elementów wykładni prawa Unii, które są im niezbędne dla rozstrzygnięcia przedstawionych im sporów (zob. w szczególności wyroki: z dnia 16 lipca 1992 r. w sprawie C-83/91 Meilicke, Rec. s. I-4871, pkt 22; z dnia 24 marca 2009 r. w sprawie C-445/06 Danske Slagterier, Zb.Orz. s. I-2119, pkt 65; z dnia 19 czerwca 2012 r. w sprawie C-307/10 Chartered Institute of Patent Attorneys, pkt 31).
- 27 W ramach tej współpracy pytania dotyczące wykładni prawa Unii korzystają z domniemania istotnego znaczenia dla sprawy. Odrzucenie przez Trybunał wniosku złożonego przez sąd krajowy jest możliwe tylko wtedy, gdy jest oczywiste, że wykładnia prawa Unii, o którą wnoszono, nie ma żadnego związku ze stanem faktycznym lub przedmiotem postępowania głównego, gdy problem ma charakter hipotetyczny, bądź gdy Trybunał nie dysponuje elementami stanu faktycznego i prawnego, które są konieczne do udzielenia użytecznej odpowiedzi na pytania, jakie zostały mu przedstawione (zob. w szczególności wyroki: z dnia 5 grudnia 2006 r. w sprawach połączonych C-94/4 i C-202/04 Cipolla i in., Zb.Orz. s. I-11421, pkt 25; z dnia 1 czerwca 2010 r. w sprawach połączonych C-570/07 i C-571/07 Blanco Pérez i Chao Gómez, Zb.Orz. s. I-4629, pkt 36; a także ww. wyrok w sprawie Chartered Institute of Patent Attorneys, pkt 32 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 28 W niniejszej sprawie nie mamy jednak do czynienia z takim przypadkiem. Jakkolwiek bez wątpienia postanowienie odsyłające w sposób zwięzły przedstawia Trybunałowi elementy stanu faktycznego i prawnego, niemniej elementy te w sposób oczywisty wiążą się z przedmiotem postępowania głównego i pozwalają, jak wynika to z pkt 8–13 niniejszego wyroku, na ustalenie zakresu pytania prejudycjalnego i kontekstu, w którym zostaje ono zadane. Ponadto postanowienie to wskazuje jasno powody, dla których sąd odsyłający ocenił, że wykładnia art. 49 TFUE jest niezbędna do wydania przez niego wyroku.
- 29 Nie wydaje się poza tym, aby żądana wykładnia prawa Unii pozostawała bez związku z pytaniem, jakie powstaje w postępowaniu głównym, to jest, czy spółka francuska Bouygues Immobilier może zostać pociągnięta do odpowiedzialności wobec wierzycieli spółki BPSA 9.
- 30 Z powyższego wynika, że wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym jest dopuszczalny.

W przedmiocie pytania prejudycjalnego

- 31 Poprzez swoje pytanie sąd odsyłający zmierza w istocie do ustalenia, czy art. 49 TFUE sprzeciwia się przepisom krajowym tego rodzaju, jak przepisy sporne w postępowaniu głównym, które wyłączają zastosowanie zasady odpowiedzialności solidarnej spółek dominujących wobec wierzycieli ich spółek zależnych do spółek dominujących mających siedzibę na terytorium innego państwa członkowskiego.
- 32 Na wstępie należy przypomnieć, że swoboda przedsiębiorczości obejmuje, co się tyczy spółek utworzonych zgodnie z prawem państwa członkowskiego i mających statutową siedzibę, zarząd lub główny zakład w obrębie Unii Europejskiej, prawo prowadzenia działalności w innych państwach członkowskich za pośrednictwem spółki zależnej, oddziału lub agencji (wyroki: z dnia 23 lutego 2006 r. w sprawie C-471/04 Keller Holding, Zb.Orz. s. I-2107, pkt 29; z dnia 15 maja 2008 r. w sprawie C-414/06 Lidl Belgium, Zb.Orz. s. I-3601, pkt 18; z dnia 27 listopada 2008 r. w sprawie C-418/07 Papillon, Zb.Orz. s. I-8947, pkt 15).
- 33 Artykuł 49 TFUE wymaga usunięcia ograniczeń swobody przedsiębiorczości. Zgodnie z brzmieniem postanowień traktatu odnoszących się do swobody przedsiębiorczości mają one na celu zapewnienie możliwości korzystania z traktowania krajowego w przyjmującym państwie członkowskim. Ponadto zgodnie z utrwalonym orzecznictwem art. 49 TFUE sprzeciwia się wszelkim przepisom krajowym, które – nawet jeżeli są stosowane bez zróżnicowania ze względu na przynależność państwową – mogą zakłócić lub uczynić mniej atrakcyjnym wykonywanie przez obywateli Unii zagwarantowanej przez traktat swobody przedsiębiorczości (zob. podobnie wyroki: z dnia 29 listopada 2011 r. w sprawie C-371/10 National Grid Indus, Zb.Orz. s. I-12273, pkt 35, 36; a także z dnia 21 czerwca 2012 r. w sprawie C-84/11 Susisalo i in., pkt 31).
- 34 Zgodnie z przepisami portugalskimi spornymi w postępowaniu głównym zasad odpowiedzialności solidarnej spółek dominujących za długi ich spółek zależnych nie stosuje się do spółek dominujących mających siedzibę w innym państwie członkowskim. Zatem należy zbadać, czy przepisy takie stanowią ograniczenie w rozumieniu art. 49 TFUE.
- 35 Należy wskazać, że wobec braku zharmonizowanego uregulowania w dziedzinie grup spółek na szczeblu Unii, państwa członkowskie co do zasady pozostają właściwe, aby określać przepisy mające zastosowanie do długu spółki powiązanej. Stąd też prawo portugalskie przewiduje odpowiedzialność solidarną spółek dominujących wobec wierzycieli ich spółek zależnych jedynie w odniesieniu do spółek dominujących mających siedzibę w Portugalii. Otóż, jak słusznie wskazała Komisja, w okolicznościach takich, jak te w postępowaniu głównym, art. 49 TFUE nie sprzeciwia się temu, by państwo członkowskie mogło w sposób uprawniony podnieść status wierzytelności grup obecnych na jego terytorium (zob. analogicznie wyrok z dnia 7 lutego 1984 r. w sprawie 237/82 Jongeneel Kaas i in., Rec. s. 483, pkt 20).
- 36 Brak obowiązywania zasad takich, jak te zawarte w art. 501 CSC, w odniesieniu do przedsiębiorstw mających siedzibę w innym państwie członkowskim, na podstawie zasad takich, jak te przewidziane w art. 481 ust. 2 CSC, nie może bowiem uczynić mniej atrakcyjnym wykonywania zagwarantowanej przez traktat swobody przedsiębiorczości przez spółki dominujące mające siedzibę w innym państwie członkowskim.
- 37 W każdym razie należy podkreślić, że spółki dominujące mające siedzibę w państwie członkowskim innym niż Republika Portugalska mogą zdecydować w drodze umowy o wprowadzeniu zasady odpowiedzialności solidarnej za długi swoich spółek zależnych.
- 38 Zatem należy stwierdzić, że w odniesieniu do traktowania przyznanego spółkom dominującym mającym siedzibę w państwach członkowskich innych niż Republika Portugalska przepisy krajowe tego rodzaju, jak te sporne w postępowaniu głównym, nie stanowią ograniczenia swobody przedsiębiorczości w rozumieniu art. 49 TFUE.

- 39 Wobec powyższego na postawione pytanie trzeba odpowiedzieć, iż art. 49 TFUE należy interpretować w ten sposób, że nie sprzeciwia się on przepisom krajowym tego rodzaju, jak te sporne w postępowaniu głównym, które wyłączają zastosowanie zasady odpowiedzialności solidarnej spółek dominujących wobec wierzycieli ich spółek zależnych do spółek dominujących mających siedzibę na terytorium innego państwa członkowskiego.

W przedmiocie kosztów

- 40 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (dziewiąta izba) orzeka, co następuje:

Artykuł 49 TFUE należy interpretować w ten sposób, iż nie sprzeciwia się on przepisom krajowym tego rodzaju, jak te sporne w postępowaniu głównym, które wyłączają zastosowanie zasady odpowiedzialności solidarnej spółek dominujących wobec wierzycieli ich spółek zależnych do spółek dominujących mających siedzibę na terytorium innego państwa członkowskiego.

Podpisy